

професійного жаргону, багатство лексики нейтральної, загальнолітературної, володіння формулами ввічливості, правильне й доречне використання вставних слів.

Телефонна розмова. Компоненти службової телефонної розмови: момент встановлення зв'язку; виклад справи; заключні слова.

Публічний виступ. Жанри публічних виступів: доповідь; політична доповідь; звітна доповідь; ділова доповідь; промова; мітингова промова; агітаційна промова; ювілейна промова.

Вимоги до доповіді: теоретична обґрунтованість, наведення переконливих прикладів, власне бачення проблеми. План доповіді містить: вступ; основний текст; висновки.

Вимоги до мови оратора: точність формулювань, стислість, доречність, доступність, виразність, інтонація.

Тема 2. Практичні аспекти риторики

Етапи підготовки промови: вибір теми – складання плану – збирання матеріалу – запис промови – розмітка тексту знаками партитури – тренування. Чинники успіху теми: основні інтереси аудиторії, новизна теми.

Різновиди плану: простий, складний і цитатний. Простий план – це низка непоширених речень. Складний план – це поширення простого плану шляхом розгалуження основних питань. Цитатний план – план, у якому замість непоширених речень вживаються цитати, які конденсують суть питання.

Збирання матеріалу. Матеріал з власного життя: власні думки, спостереження. Матеріал, що містить чужий досвід: книги, журнали, газети.

Типи підготовки до публічного виступу: написання повного тексту промови; запис головних положень (тез та аргументів); виголошення промови експромтом.

Шляхи виголошення промови: читання за рукописом; виголошення напам'ять; виголошення з опорою на текст. Запис головних положень: 1) перші та останні фрази промови; 2) формулювання тез та аргументів; 3) цитати й цифровий матеріал.

Джерела знаходження матеріалу. Етапи роботи з літературою.

Диспозиція – розділ риторики, який вивчає структуру ораторської промови. Структура промови: 1. Вступ. 2. Головна частина. 3. Завершення. Вступ до промови – це встановлення контакту з аудиторією. Найпоширеніші прийоми у вступі:

привертання уваги аудиторії; «початок здалеку»; «несподіваний вступ», цитата, яскравий приклад, комплімент, проблемне запитання. Мета головної частини – обґрунтування тез оратора. Шляхи подання матеріалу: природний, штучний. Природний шлях характеризується найменшим втручанням оратора у виклад. Штучний характеризується ієрархічністю, коли оратор сам впорядковував певний матеріал. Штучний шлях реалізується такими способами: дедуктивним; індуктивним. Мета завершення промови – закріплення оратором своїх положень у свідомості аудиторії. Найпоширеніші прийоми: формулювання висновків; апелювання, цитата, ілюстрація, подяка аудиторії.

Логіка та емоції у промові. Логіка як метод переконання аудиторії. Методи – індукція та дедукція. Індукція – хід думки від часткового до загального. Дедукція – хід думки від загального до часткового. Логіка – наука про форми та засоби висловлення думки. Логос – слово, зміст, основа, наука. Закони логіки: закон тотожності (всяка суть збігається сама із собою); закон протиріччя (жодне судження не може бути водночас істинним і помилковим); закон виключеного третього (істинним може бути або вислів, або його заперечення); закон достатньої підстави (будь-яке судження має бути належним чином обґрунтоване).

Ораторські прийоми у літературній мові. Лексичний рівень тексту. Словниковий запас людини. Культура мови оратора.

Найпоширеніші мовні помилки, яких потрібно уникати ораторові: неправильний наголос; неправильна вимова окремих звуків; невміння розрізняти окремі морфеми у слові; тавтологія (повторення однокореневих слів); використання плеоназмів (слів одного значення); слова-паразити; підміна тези (побудова виступу на неправильних поглядах); неврахування полісемії слова; об'єднання неспіввідносних понять; неправильна побудова речення.

Троп – вживання слова чи виразу в переносному, образному значенні. Порівняння – зіставлення одного предмета з іншим на основі їх спільної ознаки. Епітет – образно визначає річ, людину чи дію, виокремлюючи найхарактернішу якість. Метафора – перенесення значення слова за принципом подібності. Алегорія – зображення абстрактного поняття чи явища через конкретний образ, використовується в художній мові. Метонімія – перенесення назви з одного предмета на інший за умови суміжності значень. Синекдоха – перенесення значення з одного слова на інше на основі кількісних відношень. Гіпербола – художнє перебільшення. Літота – художнє зменшення. Евфемізм

– заміна слів, стилістично неприйнятних для окремих груп, описовими синонімічними словами. Амфіболія – троп, у якому спостерігається гра непроясненим значенням слова. Асиндетон – передає статичність зображуваного явища, описуючи його внутрішню динаміку. Синтаксичний паралелізм – повторення однакової структури речень. Хіазм – порядок слів, при якому спостерігається синтаксичне «перехрещення» на зразок літери Х. Риторичні питання – питання, відповідь на які вже закладено в самому питанні. Антитеза – протиставлення антагоністичних явищ. Каламбур – гра омонімією слова. Парадокс – неочікуване судження, що не співпадає з логікою попереднього тексту. Епістрофа – риторична фігура, що складається з повторення одного і того ж слова чи звороту. Ремінісценція – відгомін добре відомого тексту. Параномазія – стилістична фігура, що виникає на каламбурному зближенні близьких за звучанням, але різних за змістом слів. Риторичне звертання – фігура античної риторики, що виражає не лише власне звертання, а й ставлення мовця до ситуації спілкування. Риторичний оклик – фігура, що виражає захоплення. Риторичні порівняння – фігури, в яких мовне зображення особи, предмету, явища чи дії передається через найхарактерніші ознаки, властиві для інших предметів чи осіб. Персоніфікація, тобто уособлення – різновид метафори, в якому ознаки істоти переносяться на неістот. Іронія – різновид антифразису, в якому з метою прихованого глузування вживається слово з позитивним значенням. Тавтологія – стилістична фігура, яка утворюється в результаті повтору тих самих споріднених слів. Мейозис – протилежна гіперболі фігура, суть якої полягає у применшенні ознак предмета. Парцеляція – прийом стилістичного синтаксису, що полягає у поділі цілісної змістовно-синтаксичної структури на окремі речення. Еліпс – риторична фігура, що характеризується відсутністю одного чи обидвох головних членів речення, але вони легко компенсуються контекстом. Період – риторична фігура, в якій цілісна, завершена думка подається в ускладненому реченні, багаточленному складному реченні або кількох окремих реченнях.

Теми та зміст семінарських занять

Тема 1. Усне ділове спілкування

1. Мовленнєвий етикет українського народу.
2. Словесні формули ввічливості в українському мовленнєвому етикеті: звертання, вітання, прощання, вибачення, прохання, подяка, побажання.

3. Загальні вимоги до усного спілкування.

4. Виголошення промови на одну із тем:

Чим мені близька музика? Релігія в житті людини. Що таке престижна професія? Україна багата на таланти. Що означає бути інтелігентною людиною?

5. Аналіз і виправлення мовностилістичних помилок: *висловлюю мою власну думку, не виконав завдання із-за хвороби, мені повезло: мене не визивали до дошки, моя завітна мрія – вчитися, моя автобіографія потрібна? Намагаюся заповнити пробіли у своїх знаннях, я займаюся в інституті, коли здаєте іспит? Получений значний економічний ефект, експертиза повинна бути проведена на протязі 12 місяців.*

Теми рефератів

Словесні формули ввічливості в мовленнєвому етикеті.

Види жестів при спілкуванні.

Основи виразного читання.

Терміни для словника

Етикет. Мовний етикет. Етноетикет. Обрядовість. Етнопсихологічні особливості. Етикетні формули. Суржик. Тональності спілкування. Спілкування. Техніка спілкування. Культура мови.

Рекомендована література

1. Абрамович С. Д., Чікарькова М. Ю. Риторика. – Львів, 2001.
2. Антоненко-Давидович Б. Як ми говоримо. – К., 1970.
3. Бабич Н. Д. Основи культури мовлення. – Львів, 1990.
4. Богдан С. К. Мовний етикет українців: традиції і сучасність. – К., 1998.
5. Бутенко Н. Ю. Комунікативні процеси у навчанні: Підручн. – Вид. 2-ге, без змін. – К.: КНЕУ, 2006. – 384 с.
6. Коваленко С. М. Сучасна риторика: Навч.-практ. посібн. – Тернопіль: Мандрівець, 2007. – 184 с.
7. Колотілова Н. А. Риторика: Навч. посібн. – К.: Центр учб. літератури, 2007. – 232 с.
8. Корняка О. Мистецтво гречності. – К., 1995.
9. Культура української мови: Довідник / За ред. В. Русанівського. – К., 1990.
10. Радевич-Винницький Я. Етикет і культура спілкування. – Львів, 2001.

11. Онуфрієнко Г. С. Риторика: Навч. посібн. – К.: Центр учб. літератури, 2008. – 592 с.
12. Олійник О. Б. Основи ораторської майстерності: Навч. посібн. – К.: Кондор, 2010. – 181 с.
13. Олійник О. Б. Риторика: Навч. посібн. – К.: Кондор, 2009. – 170 с.
14. Олійник О. Б. Сучасна ділова риторика: Навч. посібн. – К.: Кондор, 2010. – 166 с.
15. Сагач Г. М. Риторика. – К., 2000.
16. Сагач Г. М. Золотослів. – К., 1993.
17. Стельмахович М. Український мовленнєвий етикет // Народознавство. – 1997. – № 38.
18. Томан І. Мистецтво говорити. – К., 1986
19. Чак Є. Мовний етикет: «Щасливенько!» // Дивослово. – 1998. – № 10.

Тема 2. Усне ділове спілкування

1. Культура спілкування як умова формування особистості майбутнього вчителя фізичної культури.

2. Телефонна розмова.

3. Публічний виступ.

4. Виголошення промови на одну із тем:

Що означає бути моральним? Які цінності притаманні професійному фахівцеві? Чи знаємо ми свою національну культуру? Є така професія...

5. Написання повідомлення про актуальні події у спорті упродовж останнього місяця.

6. Аналіз і виправлення мовностилістичних помилок: *трамвай перегружений. Трамвай зупинився, так як нема току. Остановка коло переїзда. Осторожно, закриваю двері. Престарілі їздять безплатно. Пенсіонери мають льготи. Вибачаюсь, яка слідує зупинка? Чи нема у вас лишнього білета? Будьте добрі, подвиньтесь. У мене службний. Притормозить, будь-ласка! За вимогою пасажирів. Туди можете доїхати любим трамваем. До якої години працює общественний транспорт? Як саме краще дістатися до аеропорта? Каса працює круглодобово.*

Теми рефератів

Словесні формули ввічливості в мовленнєвому етикеті.

Види жестів при спілкуванні.

Основи виразного читання.

Терміни для словника

Публічний виступ. Жанри публічних виступів. Темп мовлення. Вибіркове слухання. Реакція аудиторії. Гнучкість ораторського виступу. Контакт з аудиторією.

Рекомендована література

1. Абрамович С. Д., Чікарькова М. Ю. Риторика. – Львів, 2001.
2. Антоненко-Давидович Б. Як ми говоримо. – К., 1970.
3. Бабич Н. Д. Основи культури мовлення. – Львів, 1990.
4. Богдан С. К. Мовний етикет українців: традиції і сучасність. – К., 1998.
5. Бутенко Н. Ю. Комунікативні процеси у навчанні: Підручн. – Вид. 2-ге, без змін. – К.: КНЕУ, 2006. – 384 с.
6. Коваленко С. М. Сучасна риторика: Навч.-практ. посібн. – Тернопіль: Мандрівець, 2007. – 184 с.
7. Колотілова Н. А. Риторика: Навч. посібн. – К.: Центр учб. літератури, 2007. – 232 с.
8. Корняка О. Мистецтво гречності. – К., 1995.
9. Культура української мови: Довідник / За ред. В. Русанівського. – К., 1990.
10. Радевич-Винницький Я. Етикет і культура спілкування. – Львів, 2001.
11. Онуфрієнко Г. С. Риторика: Навч. посібн. – К.: Центр учб. літератури, 2008. – 592 с.
12. Олійник О. Б. Основи ораторської майстерності: Навч. посібн. – К.: Кондор, 2010. – 181 с.
13. Олійник О. Б. Риторика: Навч. посібн. – К.: Кондор, 2009. – 170 с.
14. Олійник О. Б. Сучасна ділова риторика: Навч. посібн. – К.: Кондор, 2010. – 166 с.
15. Сагач Г. М. Риторика. – К., 2000.
16. Сагач Г. М. Золотослів. – К., 1993.
17. Стельмахович М. Український мовленнєвий етикет // Народознавство. – 1997. – № 38.
18. Томан І. Мистецтво говорити. – К., 1986
19. Чак Є. Мовний етикет: «Щасливенько!» // Дивослово. – 1998. – № 10.

Тема 3. Норми української літературної вимови

1. Типові помилки при вимові голосних звуків («акання», «укання»). Чергування О та Е з І.

Звуки Г та Ґ. Українські звуки ДЖ та ДЗ. Два звукові значення літери В. Тверда вимова звука Р наприкінці слова та складу. Українські приголосні перед Е та И. Шиплячі приголосні. Вимова звука Ч в українській та російській мовах.

2. Написання і виголошення промови на одну із тем:

Як оптимізувати навчання у вищій школі? Як працює сучасний тренер? Як відчувати себе щасливим? Як провести дозвілля з користю для здоров'я? Мої роздуми про милосердя.

3. Написання і відтворення усно вітального адресу з нагоди 100-річчя заснування музею видатного культурного діяча.

4. Ділова гра: моє тренування.

Теми рефератів

1. Вимоги до оратора на сучасному етапі.

2. Культура мови оратора.

Терміни для словника

Словозміна. Діалект. Говір. Орфоепія.

Рекомендована література

1. Антоненко-Давидович Б. Як ми говоримо. – К., 1970.

2. Бабич Н. Д. Основи культури мовлення. – Львів, 1990.

3. Культура української мови: Довідник / За ред. В. Русанівського. – К., 1990.

4. Радевич-Винницький Я. Етикет і культура спілкування. – Львів, 2001.

5. Сагач Г. М. Риторика. – К., 2000.

6. Томан І. Мистецтво говорити. – К., 1986.

7. Цеков Ю. І. Не заради дзвінкої фрази (Художній образ як елемент ораторської промови) // Трибуна лектора. – 1981. – № 8. – С. 38-41.

Тема 4. Практичні аспекти риторики

1. Методика та етапи підготовки промови (на спортивну тему).

2. Логіка та емоції в промові.

3. Аналіз і виправлення мовностилістичних помилок: *директор приймає по службовим справам з трьох годин. Працюйте по сідуючому графіку, не мішайте працювати. Це внештатна посада, але ми загрузені роботою, тому добавили зарплату. Вибачаюсь, я хотів по душам поговорити на рахунок*